

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ДО ФОРМУВАННЯ ОСВІТНЬОГО СТАТУСУ УЧНЯ

У статті проведено аналіз поняття “освітній статус майбутнього учителя”. Зосереджено увагу на формуванні освітнього статусу майбутнього вчителя. Визначено, що успішність навчальної діяльності у визначенні особистістю мотивів (пізнання, навчання, професії), у прояві здібностей, у її характері (гнучкість поведінки, вольові якості). Доведено, що відповідно до цих критеріїв особистість може досягти певного освітнього статусу в процесі навчання у вищому навчальному закладі; освітній статус студента на основі засвоєння соціального досвіду й відносин формується з урахуванням оцінки своєї й навколишніх відповідно до існуючих вимог, що пропонується до представника майбутньої професійної групи.

Ключові слова: підготовка, майбутній учитель, професійна підготовка, поведінка, статус, освітній статус.

Сьогодні, враховуючи вимоги ринку праці, змінилися вимоги до випускників вищих навчальних закладів: висуваються нові вимоги до особистості фахівців. Сучасна школа потребує фахівців, які здатні розвивати у своїх учнів освітній статус.

Отже, виникає потреба висвітлити сутність освітнього статусу студентів.

Метою статті є аналіз психолого-педагогічних досліджень з проблеми формування освітнього статусу фахівців.

Необхідно зазначити, що термін “статус” з’явився в ХІХ ст., в науковий обіг ввів його М. Вебер.

У широкому значенні статус означає положення, стан особистості.

О. Раєвський вважає, що “поняття “статус” синонімічне поняттю “соціальна позиція”, яке позначає місце або становище індивіда або групи в системі відносин у суспільстві, обумовлене за низкою специфічних ознак і регламентує стиль поведінки індивіда” [1].

Для формування освітнього статусу у студента повинні бути розвинені відповідні моральні й психологічні якості, самостійність, активність, пізнавальні здатності, що впливають на рівень його сформованості. Яскраво виражені професійні, пізнавальні, статусні мотиви й потреби сприяють реалізації мети навчання, регламентують стиль поведінки особистості в процесі навчально-пізнавальної діяльності, гарантують стабільність самовідчуття в знаннях, уміннях і задоволеність свого становища в групі.

У педагогіці як системі відносин педагог – студент, студент – студент, студент – група, статус – це місце особистості в процесі міжособистісних взаємин [2], що має оцінне навантаження. Формування статусу особистості студента залежить від реалізації індивідуально-моральних, психологічних характеристик, від активності в пізнавальній діяльності, а також від самооцінки своїх якостей і розкриття здатностей і оцінки цієї позиції учасниками

педагогічного процесу [3]. Освітній статус особистості формується в ході навчально-виховного процесу. Як освітній – статус особистості формується в процесі професійного навчання, і насамперед, на первісному – адаптаційному – етапі оволодіння студентом професією. Процес пізнання пов'язує людину із зовнішнім світом та іншими людьми, тому освітній статус студента виступає як усвідомлена позиція особистості в групі в процесі освітнього процесу, що виражена в самооцінці своєї навчально-пізнавальної діяльності й оцінці навколишнього рівня її здійснення.

Враховуючи ці характеристики, зазначимо, що впливає на успішність пізнавальної діяльності особистості в колективі, процес оволодіння пізнавальними та професійними знаннями, уміннями й формування професійної свідомості під час навчально-виховного процесу.

Формування особистості, її розвиток завжди перебували в центрі уваги дослідників. Трактування розвитку особистості і її становища в суспільстві змінювалися залежно від його цілей і уявлень про ідеали [4]. Це почалося на змісті процесу виховання й навчання, які належать до соціальної сфери суспільства.

Особистість виділялася й піднімалася серед інших завдяки творчому вираженню свого початку, потреби в саморозкритті. Процес виховання був спрямований на перетворення людини та її духовних цінностей.

Статус особистості в процесі навчально-виховної діяльності відповідно до здібностей визначав Я. Коменський. Учений виділяв шість груп учнів, які оцінював за ступенем успішного оволодіння знаннями. Критеріями розподілу на групи виступали інтелектуальні здібності, емоційно-вольові зусилля особистості, що виражаються в слухняності, піддатливості або впертості; діяльнісний аспект, що полягав у повільності або в допитливості людини, або в байдужості до процесу навчання. Від цих психологічних особливостей особистості залежало формування рівня статусу особистості в ході навчально-виховного процесу.

Елементами статусу вважають: статусну роль як модель поведінки, орієнтовану на конкретний статус; статусні права; статусний діапазон, у межах якого змінюється поведінка; статусні символи – зовнішні знаки відмінностей (одяг, житло, мова, жести, поведінка); статусний образ – імідж – сукупність уявлень, що склалися в суспільному уявленні про те, як має поводити себе людина відповідно до свого статусу, як мають співвідноситись між собою права й обов'язки в цьому статусі. Імідж – це візуальна привабливість особистості, певний механізм впливу на оцінку оточення й самого себе. Самопізнання своєї духовності є умовою підготовки до створення гідного для себе іміджу. Якості особистості, що приводять до суспільного визнання: комунікабельність, емпатичність, рефлексивність, самовладання, флюїдне випромінювання (вираз обличчя, погляд), екстрасенсорика, психоенергетика; статусна ідентифікація – обожнювання себе в певній статусній ролі, іміджу; статусне бачення світу – ціннісні орієнтації, ставлення до суспільних явищ, оцінка себе й оточення крізь призму свого статусу.

Отже, аналіз наукових праць представників західної педагогічної думки дав змогу визначити вихідні положення у вивченні процесу формування статусу особистості в ході навчально-виховного процесу:

- статус особистості формується на основі вимог і норм, що пропонуються до ідеалу (еталону) суспільства (моральний аспект), вимог суспільства до особистості та її розвитку, які сприяють виробленню ціннісного ставлення до себе, до навколишнього суспільства з урахуванням освоєння попереднього суспільного досвіду;

- пізнавальний статус особистості формується на основі розкриття здібностей, творчого потенціалу з урахуванням індивідуальних пізнавальних особливостей (потреб, інтересів, емоційно-вольових зусиль), а також у результаті педагогічного впливу на особистість у процесі навчання й виховання;

- професійно-пізнавальний статус особистості формується на основі усвідомлення й прийняття провідних соціальних цінностей, що існують у суспільстві, визначення своїх цілей і вираження схильностей до професійної діяльності.

Багато ідей зарубіжної педагогічної думки були співзвучні з ідеями українських мислителів.

Аналіз праць науковців дав змогу виявити, що соціальний статус особистості в структурі соціальної дійсності відіграє роль регулятора моральних відносин. Майбутній професійний статус особистості передбачає відповідність діяльності особистості певним професійним критеріям і вимогам, висунутим суспільством до професійної діяльності. Пізнавальний статус особистості формується з урахуванням її позитивного ставлення до навчання, в основі якого лежать мотиви пізнавальної діяльності, що допомагає зорієнтуватися в професійних цінностях.

Чималий внесок у розвиток теорії професійного навчання зробив П. Блонський. Ідеал (статус) особистості, на його думку, повинен включати такі якості людини, які можуть сполучати глибокі знання про природу й суспільство, здоров'я, вміння пізнавати та перетворювати дійсність, моральну чистоту.

Особливу увагу П. Блонський приділяв активності й самостійності особистості в процесі навчання. Він вважав, що ці якості виробляються на основі інтересу до навчання, а активна самостійна діяльність сприяє розвитку пізнавальних здатностей [5].

Таким чином, освітній статус особистості формується на основі самостійної активності особистості, що прагне до пізнання й розвитку розумових (пізнавальних) здатностей.

Аналіз праць Б. Паригіна дав змогу переконатись, що існують соціально-специфічні властивості, які відрізняють групи, в тому числі й професійні, і відповідно належать людям, які до них входять. Для залучення особистості до соціальної спільності необхідно вивчити програму запропонованої ззовні поведінки й засвоїти її, тобто погодитися з роллю, що виражається в системі вимог, норм, правил і шаблонів діяльності.

Роль, за словами Б. Паригіна, є визначальним елементом соціального досвіду, що засвоюється в ході виховання й навчання. Процес освоєння особистістю соціального досвіду він розділяв на чотири стадії (етапу). Важливим для нас є його пізнавальний аспект.

Перший етап – одержання індивідом вихідної інформації про соціальні значення (ролі, норми, цінності). Цю стадію він позначав як знання. Другий етап – формування стереотипу сприйняття знання або установка сприйняття. Третій – на основі установки формується готовність до дії через переконання. І четвертий – спонукання особистості до вольового зусилля, яке необхідне для переходу в дію [6].

Рольова поведінка визначається за допомогою статусу. Таким чином, ми вважаємо, що освітній статус студента на основі засвоєння соціального досвіду й відносин формується з урахуванням оцінки своєї й навколишніх відповідно до існуючих вимог, що пропонується до представника майбутньої професійної групи.

Отже, індивідуальна система значень, що існує на рівні установки, створюється в процесі їхнього засвоєння, тобто в ході навчально-виховного процесу, коли відбувається зміна позиції особистості до зацікавленості, а потім до діяльності й переконаності.

Отже, сформованість освітнього статусу особистості студента передбачає засвоєння соціального досвіду в процесі навчання й на його основі формування свого досвіду відповідно до пропонованих і власних уявлень про професійну діяльність.

В. Якунін досліджував із психолого-педагогічної позиції питання впливу індивідуально-психологічних характеристик у студентів п'ятого курсу на індивідуальні досягнення студентів – майбутніх учителів – у ході навчально-професійної діяльності, при яких вони мають високий або низький соціально-психологічний статус у групі.

Дослідження показало, що “студенти – майбутні вчителі, що мають високий соціально-психологічний статус, володіють комплексом індивідуально-психологічних і соціально-психологічних характеристик особистості, які забезпечують досягнення ними вищого рівня як навчальної, так і професійної діяльності”. Визначаючи статус особистості через роль, тобто поведінку, і ґрунтуючись на психологічній теорії колективної діяльності, можна стверджувати, що формування статусу особистості здійснюється в результаті психологічного сприйняття й ставлення до неї інших осіб у процесі навчання.

Можливість зайняти професійно-пізнавальний статус відбувається при високому оцінюванні результатів професійно-пізнавальної діяльності особистості як відповідності соціальним вимогам і очікуванням суспільства, що виражається в певних цінностях та ідеалах.

Проблемі формування статусу особистості особливу увагу приділяв А. Крилов. Він вважав, що формування статусу особистості треба вивчати на трьох рівнях: на макро-, мікро- і на рівні “Я-образу”.

Вивчаючи особистість у процесі освіти, А. Крилов зазначав, що розвиток людини як особистості й суб'єкта діяльності виступає як розвиток інте-

лекту, емоційної сфери (стійкість до стресів, впевненість у собі, самосприйняття), позитивне ставлення до світу й прийняття інших на основі самостійності, самоактуалізації, самовдосконалення, а також у тому числі й мотивації навчання як найважливішого елемента мотивації саморозвитку [7].

Успішність навчальної діяльності полягає, на його думку, у визначенні особистістю мотивів (на пізнання, на навчання, на професію), у прояві здібностей, у її характері (гнучкість поведінки, вольові якості). Тому можна стверджувати, що відповідно до цих критеріїв особистість може досягти певного пізнавального статусу в процесі навчання у вищому навчальному закладі.

Для досягнення освітнього статусу особистості необхідно оволодіти не тільки професійними знаннями, вміннями, а й моральними якостями, самоконтролем.

На формування освітнього статусу особистості впливає не тільки розвиток здібностей, а й уявлення про себе та свої можливості, що укладене в “Я-концепції” як впевненості у своїх силах, своїх можливостях.

Висновки. Отже, аналіз поглядів учених на проблему освітнього статусу студентів дав змогу виявити, що представники педагогічної науки визначили формування статусу особистості в процесі навчання з позиції творчого розкриття здатностей і можливостей; соціалізації на основі засвоєння досвіду й моральних відносин; ціннісного сприйняття світу; теорії трудового виховання й навчання; теорії колективної діяльності; теорії професійної освіти; соціально-психологічної теорії; ролі теорії; з позиції “Я-концепції”. Освітній статус – засіб піднесення особистості. Формування освітнього статусу майбутнього вчителя виступає умовою підготовки до формування освітнього статусу учня.

Список використаної літератури

1. Раевский А.М. Психодиагностическое изучение некоторых параметров личности / А.М. Раевский // Психологическая диагностика детей и подростков : учеб. пособ. для студ. – М. : Международная педагогическая академия, 1995. – 360 с.
2. Коджаспирова Г.М. Педагогический словарь / Г.М. Коджаспирова, А.Ю. Коджаспиров. – М. : Академия, 2001. – 176 с.
3. Энциклопедия профессионального образования : в 3 т. / под ред. С.Я. Батышева. – М. : НПО, 1999. – Т. 2. – 488 с.
4. Ковалева А.И. Концепция социализации молодежи: нормы, отклонения, социальная траектория / А.И. Ковалева // Социс. – 2003. – № 1. – С. 109–115.
5. Блонский П.П. Избранные педагогические и психологические сочинения : в 2 т. / П.П. Блонский – М. : Педагогика, 1979. – Т. 1. – 304 с.
6. Парыгин Б.Д. Основы социально-психологической теории / Б.Д. Парыгин. – М. : Мысль, 1971. – 348 с.
7. Психология / под ред. А.А. Крылова. – М. : Проспект, 1998. – 504 с.

Стаття надійшла до редакції 14.08.2013.

Глухова Е.Л. Подготовка будущего учителя к формированию образовательного статуса ученика

В статье проведен анализ понятия “образовательный статус будущего учителя”. Уделено внимание формированию образовательного статуса учителя. Определено, что успешность учебной деятельности заключается в определении личностью мо-

тивов (познання, учебы, професии), в проявлении способностей, в ее характере (гибкость поведения, волевые качества). Доказано, что в соответствии с этими критериями личность может достичь определенного образовательного статуса в процессе обучения в высшем учебном заведении; образовательный статус студента формируется на основе оценки своей и окружающих в соответствии с существующими требованиями, предлагаемыми к представителю будущей профессиональной группы.

Ключевые слова: подготовка, будущий учитель, профессиональная подготовка, поведение, статус, образовательный статус.

Glukhova O. Preparing future teachers to the formation of the educational status of the student

The article analyzes the concept of educational status of future teachers. The author paid attention to the formation of the educational status of future teachers. In pedagogy as a system of relations between the teacher – student, student-student, student-group status – a position of the individual in the process of interpersonal relationships that have evaluative stress. Formation of student status depends on the implementation of individual moral and psychological characteristics of the activity in cognitive activities, as well as self-assessment of their skills and abilities disclosure and assessment of the positions of the pedagogical process. Educational status of an individual is formed during the educational process. As education – status of an individual is formed in the process of training, especially on full – adaptation – stage mastering job. The process of knowledge connects people with the world and other people because education is the student’s status as a conscious position of the individual in the group in the educational process, which is expressed in his self-teaching and learning activities and assessment of the level of implementation. The elements of the status of responses: the role of status as a pattern of behavior that focuses on a particular status, license status, status range within which change behavior, status symbols – exterior decals (clothing, housing, language, gestures, behavior) status image – image – a set of ideas that emerged in the public imagination about how people should behave in accordance with their status as should relate to each other the rights and duties in this capacity.

The image – a visual attractiveness of the individual, a mechanism to assess the influence of others and himself. Self-knowledge is the condition of your spiritual preparation for the creation of good image for itself. Personality traits that lead to social recognition: communication, empathy, reflexivity, self-control, fluid radiation (facial expression, eye) psychic, psychoenergetics, a status identification – deifying himself with a status role, image, a status view of the world – values, attitudes towards social phenomena, assessment of themselves and others through the lens of their status.

Analysis of works of scientists revealed that the social status of the individual in the structure of social reality acts as a regulator of moral relations. The future status of the individual professional activity involves matching individual specific professional criteria and requirements, set by society for their professional activity. Cognitive status of an individual is formed on the basis of a positive attitude to learning, which is based on the motives of cognitive activity that helps to orient the professional values.

Determined that the success of the training activities is the author’s opinion, the definition of individual motives (the knowledge, the training, the profession) in the manifestation abilities, her character (flexibility of behavior as volitional). Therefore, we can say that according to these criteria a person can achieve certain educational status in learning in higher education.

Role behavior is determined by status. Thus, we believe that the educational status of a student on the basis of assimilation of social experience and relationships formed on the basis of its evaluation, and others according to current requirements proposed for future professional representative groups.

Key words: education, future teachers, training, behavior, status, educational status.